

10 ГІСТОРЫЯ З БІЯГРАФІЯЙ 25 чэрвеня 2016 г. ЗВЯЗДА

ЛЕДЗЯНАЯ ТРАСА ЖЫЦЦЯ

Пра Сурганава мне расказваў Мікалай Аляксеевіч Амельчанка. Ветэран журналістыкі, вядомы ў рэспубліцы фотакарэспандэнт, які адпрацаваў у «Звяздзе» тры дзесяцігоддзі, нядаўна пакінуў нас. А ўспаміны засталіся. Мікалай Аляксеевіч быў пастаянным чытачом рубрыкі «Гісторыя з біяграфіяй», і пасля кожнага яе з'яўлення на старонках газеты абавязкова тэлефанаваў, нешта ўдакладняў, дапаўняў, нешта падказваў. У 70-я гады не было ў рэспубліцы ніводнай прыкметнай падзеі, якая б не асвятлялася фотакамерай Мікалая Амельчанкі. Яго асабіста ведала ўсё партыйнае і гаспадарчае кіраўніцтва. Бачыў і ведаў ён сапраўды шмат.

Быў ён і сярод тых журналістаў, якія працавалі падчас прыезду ў Беларусь Рауля Кастра, аднаго з кіраўнікоў Кубы, брата лідара кубінскай рэвалюцыі Фідэля Кастра Рус. 26 снежня 1976 года ён знаходзіўся на ваенным аэрадроме, з якога высокі гасць пакідаў нашу рэспубліку. Тады, па словах Мікалая Аляксеевіча, усе турбаваліся, каб самалёт з кубінскай дэлегацыяй удала ўзляцеў, таму што надвор'е было вельмі дрэнным — ветраным, са снегам. Самалёт паспяхова ўзняўся ў паветра, а трагедыя адбылася на зямлі і не з гасцямі — з гаспадарамі.

У снежні 1976 года ў Савецкім Саюзе святкаваўся юбілей Леаніда Ільіча Брэжнева: генсеку споўнілася 70 гадоў. Мерапрыемства з гэтай нагоды адзначалася на шырокую нагу. З усяго свету на юбілей Леаніда Ільіча сабраліся кіраўнікі брацкіх кампартый. Зразумела, не з пустымі рукамі. Усе ведалі, што генеральны сакратар больш за ўсё на свеце любіць ордэны. Госці ў літаральным сэнсе слова сталі ў чаргу, каб уручыць яму найвышэйшыя ўзнагароды сваіх краін. Як ён радаваўся, прымаючы чарговы ордэн!

Кубінскі лідар Фідэль Кастра па нейкай прычыне не змог прыляцець і замест сябе накіраваў у Маскву свайго брата Рауля. Пасля таго, як адгрымелі ўсе тосты ў гонар савецкага правадыра, Рауль Кастра вырашыў вяртацца дадому праз Брэст. Яму хацелася ўбачыць легендарную крэпасць, пабываць у Белавежскай пушчы — словам, адпачыць ад «крамлёўскіх вячораў».

21 снежня беларуская прэса паведаміла аб прыбыцці ў Мінск члена Палітбюро, другога сакратара ЦК Камуністычнай партыі, міністра Рэвалюцыйных узброеных сіл Кубы Рауля Кастра.

У той жа дзень СМІ паведамілі аб пратакольных сустрэчах і наведваннях. Далей прэса змоўкла.

Кубінскі гасць тым часам у кампаніі жонкі, сына, дзвюх дачок і іх сяброўкі атрымліваў асалоду ад прыгажосці Белавежскай пушчы.

Разам з імі там адпачывалі першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі Пётр Машэраў, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Фёдар Сурганаў і Старшыня Савета Міністраў БССР Ціхан Кісялёў. Пасля адпачынку ў Белавежы гасць з Кубы збіраўся адправіцца з візітам у сталіцу Узбекістана — Ташкент. Ляцець было вырашана з ваеннага аэрадромна.

«Пры сутыкненні, якое было вельмі моцным, выжыў адзін вадзіцель — ён, дарэчы, быў яшчэ нявопытным і перад самым сутыкненнем, бачачы, што аварыі не пазбегнуць, ад жаху страціў прытомнасць».

... Вёска Засімавічы Пружанскага раёна — асаблівы пункт на карце. Недалёка дыслацаваўся верталётны полк, на ўзбраенні якога знаходзіліся самыя сучасныя на той момант баявыя верталёты. Казалі, што яны па сваіх лётных характарыстыках і баявых магчымасцях пераўзыходзілі натаўскія. Але нават для гэтага палка такі аэрадром быў вялікай раскошай. Камандаванню і асабістаму складу батальёна аэрадромна-тэхнічнага абслугоўвання ён дастаўляў нямала турбот — яго штодня, зімой і летам, трэба было абслугоўваць і падтрымліваць у гатоўнасці да прыёму паветраных суднаў ці не любога класа. У чым жа сакрэт?

Справа ў тым, што самы заходні куток неабсяжнага Савецкага Саюза

быў выбраны як месца прыёму VIP-гасцей. Дык вось, зусім не з планамі Генеральнага штаба Узброеных Сіл СССР па ўмацаванні заходняй мяжы быў звязаны выбар месца для аэрадромна і дыслакацыі гэтага палка! Блізкасць да запаведна-паляўнічай гаспадаркі «Белавежская пушча» стала вызначальным фактарам.

Гэтая гаспадарка ў Віскулях была аператыўна ўзведзена яшчэ ў 1957 годзе па загадзе Першага сакратара ЦК КПБ Кірыла Мазурава. А таму адмашку на будаўніцтва даў сам Мікіта Сяргеевіч Хрушчоў, які пад уражаннем ад прыёму ў першага сакратара польскай кампартыі Уладзіслава Гамулікі захацеў мець у сябе аб'ект для гасцявога палявання не горшы за польскі. Але гаворка не пра гэта. Мікалай Аляксеевіч расказваў:

26 снежня 1976 года. Мы стаім ля краю ўзлётнай паласы. Чакаем урадавы картэж. Першымі з «чайкі» выйшлі Машэраў і Кастра, услед за імі — Сурганаў і Кісялёў. Па гучнай гаворцы і ўсмешках на тварах было відаць, што знаходзяцца таварышы ў прыўзнятым настроі. Пётр Міронавіч некалькі разоў падыходзіў да нас, ля-

га ВПС акругі. Потым звярнуўся да камандзіра ўрадавага лайнера:

— Узляцець зможаць?

Той, зірнуўшы на Машэрава, нейкі час маўчаў, нібы спрабуючы падбраць больш важкія аргументы, а потым упэўненым камандзірскім голасам далажыў:

— Змагу, таварыш Першы сакратар!

Машэраў усміхнуўся і моцна паціснуў яму руку:

— Ну і малайчына!

Беларускія кіраўнікі цёпла развіталіся з Раулем Кастра, самалёт, узроўшы рухавікамі, выруліў на ўзлётную паласу, замёр на месцы, а потым павольна, паступова набіраючы хуткасць, пайшоў на ўзлёт. Разганяўся

Леаніду Ігнатавічу прыйшлося прыкласці нямала намаганняў, каб пераканаць Машэрава не рызыкаваць жыццём. Урэшце Пётр Міронавіч пагадзіўся і прыняў рашэнне ехаць у Мінск на аўтамашынах.

Фёдар Анісімавіч і Леанід Ігнатавіч ехалі ў адным аўтамабілі. Дарогу замятала, бачнасць была амаль нульвая. Машыны ДАІ Брэсцкай вобласці суправаджалі іх спераду і ззаду. Пасля затрымкі на запраўцы, «чайцы» Сурганава прыйшлося даганяць калону. Па правым баку дарогі ў гэты час ляцеў аўтобус, вадзіцель якога каманду ДАІ спыніць рух не выканаў. Другі аўтобус, які рухаўся ў спадарожным напрамку наперадзе, выканаў каманду і стаў на дарозе (а не на ўзбочыне, як патрабуюць правілы). Вось у гэты транспартны сродак і ўразаецца аўтобус, што не выканаў каманду ДАІ, разварочвае яго на дарозе. Да гэтага моманту ўрадавага калона ўжо праехала, а сурганаўская «чайка» яе даганяла. Пры сутыкненні, якое было вельмі моцным, выжыў адзін вадзіцель — ён, дарэчы, быў яшчэ нявопытным і перад самым сутыкненнем, бачачы, што аварыі не пазбегнуць, ад жаху страціў прытомнасць. Сурганаў загінуў адразу, Леанід Бяду выкінула праз бакавое шкло. Дарэчы, у гэтай жа машыне спачатку ехаў і Ціхан Кісялёў, але на запраўцы ён перасеў у іншы аўтамабіль — да жонкі кіраўнікоў беларускай кампартыі. Гэта і выратавала яму жыццё.

«Думы нашы былі цяжкімі: усе маўчаць, Машэраў моўчкі курыць. Пасля дзвюх-трох цыгарэт ён махнуў рукой і сказаў: «Хай вымятаюць усё». Пасля перапынку беларускае пытанне вырашылася хутка: «Будзем выконваць рашэнне Палітбюро», — сказаў Машэраў».

Казалі, галоўны віноўнік аварыі, кіроўца аўтобуса (а ён быў украінскі, з Львова) нехта Нядзельскі, на заводзе пераганяў транспарт пасля афарбоўкі, а напярэдадні аварыі быў пазбаўлены правоў. Павесіўшы на адну з машын падроблены нумарны знак, са знаёмымі ў выхадныя рвануў у Беларусь па пакупкі перад Новым годам. Атрымаў 15 гадоў, выйшаў па амністыі раней...

Вядома, хадзілі чуткі. Версія палітычнай змовы была выгадная многім. Але, па словах сына Сурганава, Яўгена Фёдаравіча, які пазней правёў уласнае расследаванне трагічнага ДТЗ, гэта была сапраўдная дзікаа выпадковасць, якую і да гэтага часу спрабуюць звязаць з палітыкай. Мабыць, некаму выгадная такая версія, у якую спачатку верылі і блізкія. «Я памятаю, расказваў ён, як мне сказала Паліна Андрэеўна Машэрава: «ганяліся за Пятром Міронавічам, а трапіў Фёдар Анісімавіч...»

На жаль, і Машэраў, і мой бацька загінулі таму, што занадта мала ўвагі надавалі ўласнай «свіце». У Пятра Міронавіча было трое ахоўнікаў. Бацьку ахоўвалі толькі ў 50-я гады, калі ён быў першым сакратаром Мінскага абкама партыі і калі ахова належала ўсім першым асобам. У ЦК у яго ўжо было толькі два кіроўцы. А калі стаў старшынёй Прэзідыума ВС БССР, яму належаў дадаткова толькі кухар, але тата адмовіўся і ад яго, бо ў нас шмат гадоў жыла хатняя гаспадыня — баба Зося. У той жа дзень загадаў ніхто не ведаў, што Машэраў, Кісялёў, Бяда і бацька з жанчынамі будуць вяртацца з Белавежскай пушчы менавіта на аўтамабілях. Ды і рассаджваліся на машынах адвольна: такое прадбачыць немагчыма, каб спланаваць забойства...»

Фёдар Сурганаў нарадзіўся 105 гадоў таму — 7 чэрвеня 1911 года ў вёсцы Суднікі Віцебскага павета ў шматдзетнай сялянскай сям'і. Рана далучыўся да нялёгкай, але займальнай працы на сельскім падворку. За адзін год скончыў трохгадовую вясковую школу, яшчэ да яе самастойна

навучыўшыся чытаць і пісаць, потым школу-сямігодку.

У 1928 годзе скончыў Лужаснянскі сельскагаспадарчы тэхнікум, пасля працаваў аграмомам, а ў 1934 годзе паступіў у Горацкую сельскагаспадарчую акадэмію.

Падчас вучобы ў 1937 годзе на яго быў зроблены данос, пасля чаго адбыўся арышт, але заступіліся сябры, прычым так актыўна, што справе ходу не далі і Сурганаў рэпрэсаваны не быў. Больш за тое, ужо ў 1939 годзе ён быў абраны сакратаром Горацкага раённага камітэта камсамола, а затым першым сакратаром Магілёўскага абкама ЛКСМ Беларусі. У 1940 годзе ўступіў у члены партыі і ў тым жа годзе ажаніўся. З будучай жонкай Верай пазнаёміўся на камсамольскім сходзе. Неўзабаве ў маладой сям'і з'явіўся першынец — у маі 1941 года. Аднак дзіця загінула — выпадкова выпала з акна шматпавярховага дома ў Маскве.

У перыяд Вялікай Айчыннай вайны Ф. Сурганаў быў сакратаром Свярдлоўскага гарадскога камітэта ВЛКСМ, сакратаром ЦК ЛКСМ Беларусі, упаўнаважаным ЦК Кампартыі Беларусі і Цэнтральнага штаба партызанскага руху.

Ён праводзіў вялікую работу па разгортванні партызанскага руху, дапамагаў стварэнню і дзейнасці падпольных камсамольскіх і партыйных арганізацый, маладзёжных партызанскіх груп, атрадаў, удзельнічаў у распрацоўцы і правядзенні баявых аперацый на акупіраванай тэрыторыі Беларусі. Апроч баявых дзеянняў, дапамагаў выпускаць падпольныя газеты і лістоўкі. Ствараў школы па авалоданні баявой тэхнікай.

У жніўні 1943-га Фёдара Сурганава адправілі ў тыл ворага: на самалёце прызямліўся на аэрадроме ў Налібоцкай пушчы, адкуль прайшоў праз Баранавіцкую, Маладзечанскую вобласці, да Бягомльскай партызанскай зоны. Там пазнаёміўся з Машэравым, пра што пісаў у сваіх лістах... Дарэчы, перад адпраўкай па лінію фронту сябры ўручылі яму трафейны «вальтэр», які доўгі час захоўваўся ў Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, але пасля недзе знік.

Пасля вайны Фёдар Анісімавіч знаходзіўся на кіруючай партыйнай і савецкай рабоце. З 1945 па 1947 год — намеснік загадчыка сельскагаспадарчага аддзела ЦК КП Беларусі, затым быў другім сакратаром Мінскага абласнога камітэта КПБ, старшынёй Мінскага аблвыканкама, першым сакратаром Мінскага абкама партыі. З'яўляючыся кіраўніком сталічнай вобласці, займаўся будаўніцтвам і шмат будаваў жылля, інтэрнатаў.

На XX з'ездзе Камуністычнай партыі Савецкага Саюза ён быў абраны кандыдатам у члены ЦК КПСС, а на наступных з'ездах — членам ЦК КПСС, таксама дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР IV—IX скліканняў.

У 1956—1959 гадах і з 1962-га па 1965-ты працаваў сакратаром Цэнтральнага камітэта Камуністычнай партыі Беларусі, у 1959—1962 і ў 1965—1971 гадах быў на пасадзе другога сакратара ЦК КПБ.

Як у аграмома па адукацыі і па жыццёвым прызначэнні, прадметам асаблівай любові заставалася сяло, аграрны сектар эканомікі. З 1962-га да 1964-га займаў пасаду старшыні Бюро ЦК КПБ па кіраўніцтве сельскай гаспадаркай, курыраваў аграрныя і сацыяльныя пытанні вёскі. Рэформы Хрушчова перажываў як уласную трагедыю. Падзел ЦК партыі на прамысловасць і сельскую гаспадарку Хрушчовым прыпаў на перыяд, калі Сурганаў быў другім сакратаром ЦК. Тады яго прызначылі старшынёй бюро па пасадзе другога сакратара ЦК КПБ хацелі прызначыць маскоўскую кандыдатуру. Мазураў з Сурганавым разам змаглі адстаяць кандыдатуру Машэрава, які быў першым сакратаром Брэсцкага абкама партыі і па невядомых прычынах трапіў у няміласць да гаспадарка Крамля.

Савецкая гісторыя — гэта гісторыя бесперапыннай барацьбы за ўладу. У Хрушчова былі моцныя сапернікі. Ён нястомна змагаўся з імі і атрымліваў адну перамогу за другой, праявіў немалы талент у барацьбе за ўладу.

3 жонкай Верай Паўлаўнай у год вяселля. 1940.

паў па плячах і жартаўліва папракаў у тым, што не забяспечылі яму добрага надвор'я.

Леанід Бяда, камандуючы авіяцыяй Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, спасылаючыся на нялётнае надвор'е, тым часам не рэкамендаваў Раулю Кастра ўзлятаць. Такой жа думкі прытрымліваўся і Машэраў. Тым не менш кубінскі гасць настойваў на сваім. Ён і без таго спазнаўся з візітам у Ташкент на цэлыя суткі.

Машэраў вагаўся. «Баюся, таварыш Бяда, каб не было бяды», — сказаў ён, звяртаючыся да камандуюча-

ён, як нам здалася, цяжка, быццам бетонка не хацела яго адпускаяць...

Пакінутыя на ўзлётна-пасадчай паласе кіраўнікі БССР таксама меліся адправіцца ў дарогу. Яны спяшаліся ў Мінск, дзе не былі некалькі дзён. Да таго ж Новы год на носе!

Машэраў збіраўся вылецець на самалёце камандуючага. Яму так было зручней, а галоўнае, хутчэй. «Борт» генерала Бяды быў прызначаны для яго. Але метэаўмовы не дазвалялі ўзляцець, да таго ж мінскі аэрапорт па-ранейшаму не прымаў самалётаў.